

Відгук

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри географії, методики її навчання та туризму Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Вішнікіної Любові Петрівни

про дисертаційну роботу **Логінової Аліни Олексіївни**

«Методика вивчення наукової спадщини вчених в курсах шкільної географії»,
представлену на здобуття освітнього наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами.

Актуальність обраної дисертанткою проблеми зумовлена тим, що сучасна освіта спрямована на формування в учнів не лише знань, а й критичного мислення, дослідницьких навичок та вміння застосовувати отриману інформацію у практичній діяльності. У цьому контексті важливим завданням стає оновлення змісту шкільної географії з урахуванням історико-наукового підходу, який передбачає вивчення внеску видатних вчених у розвиток географічної науки. Однак у сучасних навчальних програмах і підручниках з географії висвітлення теми наукової спадщини є фрагментарним, як правило у вигляді переліку імен, коротких довідок або історичних вставок. Це позбавляє учнів можливості усвідомити еволюцію географічної науки, її зв'язок із практичними потребами суспільства та міждисциплінарними підходами. Натомість особисте дослідження учня, виявлення та встановлення зв'язків між новими знаннями та досвідом здатні викликати позитивну емоційну реакцію, яка мотивує до подальшого навчання.

Отже, інтеграція наукової спадщини в шкільні курси географії відповідає сучасним тенденціям освіти і вимагає здійснення наукових дослідницьких розвідок.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків сформульованих у дисертації.

Дисертаційна праця виконана на належному науково-методологічному рівні. Джерельна база дослідження становить 245 найменувань (у тому числі 40 – іноземною мовою). Вивчення нормативно-правових документів, наукових педагогічних праць вітчизняних і зарубіжних дослідників дало змогу обґрунтувати актуальність дослідження та ключові положення дисертації.

Задля досягнення мети й розв'язання поставлених завдань було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів дослідження. Серед загальнонаукових – аналіз, синтез, індукція і дедукція, зіставлення, систематизація, узагальнення для виявлення об'єктивних даних творчого доробку вченого; моделювання експериментальної методики вивчення наукової спадщини в закладах загальної середньої освіти. З-поміж спеціальних методів наукового пізнання використані пошуково-бібліографічний, зіставно-порівняльний аналіз наукової літератури та архівних матеріалів із теми дослідження; біографічний та хронологічний – для вивчення життя і діяльності вченого та його наукового доробку; періодизації – для розгляду науково-педагогічних поглядів науковця в динаміці, згідно з періодами життєвого і творчого шляху; контент-аналіз – для вивчення нормативно-правової бази, документальної інформації; інтерпретація і структурно-прогностичний метод – для формулювання висновків та пропозицій; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний) – для з'ясування ефективності розробленої методичної моделі; соціологічні (відбір, класифікація та періодизація історичних фактів, письмове й усне опитування, прогнозування), що надали можливість визначити перспективи використання наукової спадщини в сучасній географічній науці.

Високий ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації підтверджується фактом успішного впровадження моделі методики вивчення наукової спадщини вчених в освітній процес Ліцею політики, економіки, права та іноземних мов м. Києва,

Ліцею «Голосіївський» № 241 м. Києва та Ліцею «Наукова зміна» м. Києва; упровадженням матеріалів дисертації, зокрема для розробки навчально-методичного посібника «Наукова спадщина географів. Загалом, вірогідність результатів наукової розвідки забезпечена методологічною й теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дисертації; доцільністю вибору комплексу методів дослідження; ґрунтовним опрацюванням наукових доробків українських і зарубіжних учених, а також низки нормативно-правових документів; позитивними результатами експериментальної перевірки результатів дослідження.

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації полягає у науковому обґрунтуванні, розробці й експериментальній перевірці методики вивчення наукової спадщини вчених в курсах шкільної географії; розкритті потенційних можливостей залучення наукової спадщини у зміст географічної освіти; визначенні рівнів сформованості вмінь учнів аналізувати наукову спадщину; обґрунтуванні оптимальних форм, прийомів, видів навчальної діяльності під час роботи з науковою спадщиною; встановленні психолого-педагогічних умов ефективної реалізації зазначеної моделі; розробці алгоритму проведення педагогічного експерименту щодо можливості використання наукової спадщини у змісті географічної освіти та організації її засвоєння в шкільній практиці; визначенні принципів та критеріїв відбору наукової спадщини в зміст шкільної географічної освіти; складається з етапів відбору наукової спадщини в освітній процес вивчення географії та авторського формулювання поняття «наукова спадщина».

4. Значення для одержаних результатів для науки і практичного використання полягає у тому, що матеріали дисертації можуть бути використані у наукових дослідженнях з методики навчання географії, як алгоритм проведення прикладних досліджень з інших навчальних предметів природничого циклу. Запропоновані дисертанткою підходи можуть бути застосовані вчителями для розробки уроків та сприяти більш глибокому розумінню учнями процесу розвитку географічних знань. Методичні доробки

дисертації можуть бути включені в програми підготовки та підвищення кваліфікації вчителів географії, що допоможе їм опанувати нові підходи до організації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Висновки дослідження можуть бути використані для створення інтегрованих навчальних курсів, програм роботи географічних гуртків, організації наукових досліджень учнів, що сприятиме розвитку їхніх творчих здібностей та наукових інтересів.

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувача.

Основні результати дисертації висвітлено у 23 публікаціях (15 – одноосібних та 8 – у співавторстві), з них 4 – у наукових фахових виданнях України категорії «Б», 1 – у науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку, 1 – у навчально-методичному посібнику «Наукова спадщина географів» (рекомендовано до друку вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 13 від 28 листопада 2024 року).

6. Характеристика структури та змісту дисертації.

Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (245 наіменувань, з них 40 іноземною мовою), 18-и додатків (на 38 сторінках), 12 таблиць та 11 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 276 сторінок (основного змісту – 187 сторінок).

У вступі дисертантка на достатньому науковому рівні обґрунтувала вибір теми дослідження, її актуальність, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет, аргументувала використання обраних методів дослідження.

У першому розділі «Наукова спадщина в дидактичній системі географічної освіти» було проаналізовано сутність і дидактичний потенціал наукової спадщини в контексті сучасної географічної освіти, визначено її місце у формуванні змісту навчання; схарактеризовано еволюцію трактування поняття «наукова спадщина» в педагогічній науці й окреслено основні підходи до його інтерпретації в освітньому просторі; визначено роль наукової

спадщини у формуванні наукового світогляду учнів. Крім того, дисертантка узагальнила підходи до використання наукової спадщини в освітньому процесі різних країн світу, а також окреслила можливості адаптації зарубіжного досвіду до українських реалій.

Другий розділ «Методика вивчення спадщини вчених у курсах шкільної географії» присвячено розробці та обґрунтуванню підходів до методичного забезпечення процесу інтеграції наукової спадщини в курси шкільної географії, розкрито шляхи підвищення ефективності її засвоєння учнями; висвітлено потенціал наукової спадщини у розвитку предметних і міжпредметних компетентностей, зокрема критичного мислення, інформаційної грамотності, дослідницьких умінь та екологічної свідомості; обґрунтовано доцільність поєднання цих підходів у вивченні наукової спадщини вчених, розкрито механізми формування мотивації до навчання та активної пізнавальної діяльності здобувачів освіти; представлено авторську модель методики, що включає цілі, зміст, форми, методи і засоби навчання, а також критерії оцінки результатів навчання учнів.

У третьому розділі «Експериментальне дослідження ефективності методики вивчення наукової спадщини у процесі навчання географії» представлено хід, зміст, методику та результати педагогічного експерименту, спрямованого на перевірку ефективності розробленої моделі та методичних підходів до інтеграції наукової спадщини у курси шкільної географії; розроблено методичні рекомендації щодо підбору змісту, форм і методів навчання з урахуванням вікових особливостей учнів та створення й використання шкільного музею як освітнього простору вивчення наукової спадщини вчених.

Отже, дисертаційна праця є логічно структурованою, матеріал дослідження викладено послідовно та системно. За своїм змістом, структурою, обсягом й оформленням рецензована робота відповідає чинним правилам і вимогам до наукових досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка та є

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності.

У процесі рецензування дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) та некоректного оформлення текстових запозичень чи будь-яких ознак неправомірного використання матеріалів інших авторів без зазначення їхнього авторства не виявлено. Дисертаційну роботу виконано діловою українською мовою з науковим стилем викладання її змісту.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації:

1. Відповідно до сучасної освітньої нормативно-правової бази доцільно було визначити об'єкт дослідження як «освітній процес з географії» як ширше поняття, яке охоплює не лише навчання, а й виховання, розвиток особистості, формування компетентностей.

2. Під час аналізу вітчизняної географічної наукової спадщини кінця XX та початку XXI ст. (С. 49-50) доцільно було б розглянути не лише наукові школи що стосуються дослідження ландшафтів, а й інші наукові географічні школи, наукові доробки яких доцільно використовувати в освітньому процесі з географії у ЗЗСО.

3. Доволі спірним є формулювання авторки «процес відбору вчених у зміст шкільної географічної освіти» (С. 145) та критерії такого «відбору». Зокрема, «аналіз значень та функцій, носіями яких є вчені».

4. Доцільно було б обґрунтувати вибір методів, прийомів та форм навчання, застосування яких передбачає розроблена авторська модель організації вивчення навчальної спадщини вчених на уроках географії. Відсутність такого обґрунтування призвело до невідповідності їх трактування (на сторінках 142 і 151, 153).

Водночас, ці зауваження й побажання мають рекомендаційний характер і не знижують наукової новизни й практичної значущості запропонованої до захисту дисертаційної праці.

захисту дисертаційної праці.

9. Загальні висновки.

Аналіз дисертації «Методика вивчення наукової спадщини вчених в курсах шкільної географії» та опублікованих праць Логінової Аліни Олексіївни дає підстави для висновку, що це самостійно виконана, завершена наукова робота, яка має вагоме науково-теоретичне та прикладне значення, заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 507 від 03.05.2024 р.) та Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеним згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.). Логінова Аліна Олексіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 014 Середня освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри географії, методики її навчання
та туризму Полтавського національного
педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Любов ВІШНІКІНА

Підпис Ім'я ПРИЗВИЩЕ засвідчую

